

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
 רבי יחיא ב"ר סלימאן אכלופי זלה"ה
 מרבני חימה - ה' תשרי תש"ד
 רבי יחיא ב"ר סעיד גרידי זלה"ה
 ראב"ד דמאר - ו' תשרי תר"צ
 רבי עזרא ב"ר סעדיה מחפור זלה"ה
 ראש כולל משכן משה ראה"ע - ז' תשרי תשע"ח
 רבי אברהם ב"ר צדוק הלוי צנעאני זלה"ה
 מח"ס קדש הילולים - ט' תשרי תרע"ד
 רבי אברהם ב"ר יוסף קארה זלה"ה
 מחכמי צנעא - י' תשרי תר"נ
 רבי יוסף ב"ר שלום מחפור זלה"ה
 ראב"ד מסייב - י' תשרי תשל"ו
 רבי דוד ב"ר אברהם מלאחי זלה"ה
 מרבני מחוז ירים ומליח - י"א תשרי תשכ"ב
 רבי יוסף ב"ר אהרן הכהן זלה"ה
 מח"ס לקט הכסף - י"א תשרי תרנ"ב
 רבי חיים ב"ר שלמה עראקי זלה"ה
 ראש ישיבת חיי שלום - י"א תשרי תשל"ב

לק"י • פרשת וילך משה ה'תשפ"ב ב'של"ג • גליון ע"א
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ יודיד ורע אשר שמחת התורה שבליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיר בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, הרב אלעזר ערוי זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם, הרב זכריה ב"ר יוסף ג'הסי זצ"ל הרב ישראל ב"ר יהודה זצ"ל, מרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה ומרת אסתר ב"ר יחיא גרשי ע"ה • ולזכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, ומיכל ב"ר ישי תחיל' לרפו"ש במהרה בתוך שאר חולי ישראל, אכ"ר.

כתר של-א"ש

וילך משה וידבר את כל הדברים האלה אל כל ישראל (ל"א, א').

בימי תשובה אלו שנפשות ישראל משתוקקות לשמוע טללי תחיה ומוסר, לעורר הנפשות ולקרב הלבבות ליראת ה' ולשוב בתשובה שלימה. **ראוי להביא את דרכי התוכחה, למוכיח ולשומעים. תחילה ממש"כ כאן מוהר"ר יחיא הכהן זלה"ה בספרו חיי שלום, כי משה האמור כאן רומז לת"ח, וכמ"ש בזה"ק (ח"א דף פג, א) כי ניצוץ ממש רבינו מתפשט בכל דור ודור בחכם שהוא גדול בדורו.**

וזהו שאמר הכתוב וילך משה, כמו שדרשו פסוק זה בזה"ק וילך (דף רפג, ב) שהוא כמו וילכו בלא כת, ללמד כי אע"פ שצריך לנהוג נשיאותו ברמים, צריך שיהיה שפל בעיני עצמו ויתנהג עם ישראל בנמיכות רוח, ולא יגבה רוחו עליהם ח"ו. אך זהו דווקא במה שאינו נוגע לכבוד שמים, כי שם אדרבה צריך לדבר אליהם דברים קשים ותוכחות מוסר, וזה הרמז במה שאמר הכתוב וידבר את כל הדברים האלה, דברים קשים כגידיים. והיו תוכחותיו לכל ישראל ולא יחניף לשום אדם בין קטן ובין גדול, עד שיחזירם למוטב, ע"ש. למדנו כי אף שהמוכיח לא יגבה רוחו מצד עצמו, מכל מקום יאזר כח וגבורה ללמד לעם דעת ומוסר.

ואת הנהגת הציבור המקבל התוכחה יש ללמוד מדאיתא במדרש הגדול את הפסוק האמור בסוף הפרשה (ל"א, ל') וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת, מהו באזני, מלמד שהיו מתכווין לשמוע ע"כ. פירוש מדכתיב וידבר באזני ולא סתם וידבר אל כל קהל ישראל, שמע מינה, שנכנסו הדברים באזניהם. וזהו כאשר נתכוונו לשמוע ולקבל תוכחתו.

ומסיים המדרש, כי בשכר שהטו אזנם לשמוע תוכחת חיים זכו לברכה, שנאמר בסמוך (ל"ג, א') וזאת הברכה אשר ברך משה וכו'. ויהי' שזוכה לזכות את הרבים, וכן לשמוע ולהתעורר בעצמנו לתשובה. אכ"ר. שבת שלום

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומיסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיא ב"ר יצחק עומיסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ ברכת הלבנה במוצאי שבת או במוצאי יום כיפור

אז נחלקו האחרונים מתי לברך ברכת הלבנה בחודש תשרי. **י"א** כי יש להקדים את הברכה ליוה"כ, כדי שמצווה זו תכריע את הכף לזכות (לבוש, משנ"ב סי' תר"ב סק"י, כה"ח סי' תכ"ז ס"ק כ"ו). **וי"א** לברך במוצאי יוה"כ כי אז שרויים בשמחה, ועד אז תלויים בדין ושרויים בצער ובדאגה על מחילת העוונות (רמ"א בסי' תר"ב ובסי' תכ"ז ס"ב, מג"א שם סק"ה, מהר"י ונה בכת"י הובא בשע"ה המצויין לקמן). **והשתילי יזיתם** (סי' תר"ב סק"ח) אף שהעלה בתחילה את דעת הסוברים לברך קודם יוה"כ והביא ג"כ מעשה איך שמצווה זו מצילה ממות יעו"ש, מ"מ במסקנתו הביא את דברי הלוש (ס"ב) על מנהג העולם לברך במוצאי יוה"כ, שעצם ההמתנה לברך על הלבנה בשמחת הלב היא מצווה המכרעת את הכף, ומשמע מדברי השת"י שהעיקר הוא לברך במוצאי יוה"כ ולא קודם. **גם מהרי"ץ** אף שבע"ץ חיים ח"א (דף קנ"ט ע"א) אחר שהעלה את דברי הרמ"א שאין מברכים על הלבנה קודם יוה"כ סיים שהרבה אחרונים חולקים וסוברים שאין להקפיד בזה, מ"מ בח"ג (דף קכ"ג ע"ב) הוסיף שהמנהג לברך במוצאי יוה"כ. **ולכן למעשה** אף שיש טעמים לכאן ולכאן ויש שנהגו לברך קודם יוה"כ (הלכות חג בחג ראש חודש עמ' רצ"ד בשם הגרי"ש אלישיב), מ"מ מנהג העולם לברך ברכת הלבנה במוצאי יוה"כ ולא קודם, **וכן דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א** (שע"ה ח"ג סי' קי"א ס"ח).

האם בזמנינו גם קטנים בני אחת עשרה צריכים לצום ביום כיפור

ב] בשו"ע נפסק (סי' תרט"ז ס"ב) שקטן (ואו קטנה) מגיל אחת עשרה שנה צריך לצום ביוה"כ כל היום ואפילו מי שכחוש בטבעו. **ודעת הרמ"א** (שם ולא השמיטו השת"י) שנער כחוש אין צריך להתענות כל היום אלא מחנכים אותו לשעות כשאר קטנים אבל מי שבריא בטבעו אין להקל ויתענה כל היום. **אמנם כתב המשנה ברורה** כי כיון שירדה חולשה לעולם, סתם קטן עד גיל י"ג אינו נחשב בריא כדי להתענות אא"כ ידוע שהוא בריא (שם סק"ח). **ונחלקו הפוסקים הספרדים לענין הקטנים** בזמננו, י"א שלפי חולשת הדור, גם לדעת מרן השו"ע סתם קטן אינו מסוגל להתענות יום שלם, ולכן יתענה רק עד חצות, אמנם אם הוריו מכירים בו שיש לו כח להשלים את הצום, מוטל עליו לצום מגיל י"א (חזו"ע ימים נוראים עמ' ש"מ). **וי"א** כי שנה אחת קודם הגיע למצוות יתענו את כל הצום, דהיינו קטן בן י"ב וקטנה בת י"א ואף שהם חלשים אא"כ מרגישים חולשה גדולה (אור לציון ח"ד פ"ג ס"א).

ודעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ג סי' קי"ג הערה ל"ז) כי כיון שהמשנ"ב כתב שירדה חולשה לעולם, כ"ש בזמננו שהדור חלש יותר. ולכן אין לקטנים להתענות ביוה"כ כל היום אלא א"כ ידוע שהם בריאים וחזקים. **וטוב יותר** שיאכלו וישתו פחות פחות מכשיעור (ע"ש סעיף י"ג).

בניית הסוכה בערב שבת

ג] כתב הרמ"א (סוסי' תרכ"ה) מצוה לתקן את הסוכה מיד לאחר יוה"כ, וכתב המשנ"ב (סק"ב) דהיינו להשלים בנייתה למחרת יוה"כ אם אפשר. **והנה בשנה זו** שיש שבת בינתיים כתבו הפוסקים (פמ"ג א"א סק"ב, משנ"ב סק"ב) שיש לבנותה בער"ש עד חצות [12:36] לאופק מודיעין עילית. **אמנם לדעת מרן השו"ע** (סי' רנ"א ס"א כדעת י"א בתרא. ואף המשנ"ב שם בסק"ג כתב, שהסומך על דעה זו לא הפסיד וצ"ע מהכרעתו בסי' תרכ"ה דלעיל) מותר לבנותה עד זמן מנחה קטנה [4:16].

והנה אף אחר מנחה קטנה היה מקום להתיר לבנות את הסוכה על פי מה שכתבו הפוסקים שמלאכת עראי מותרת (ב"י סי' רנ"א והובא ברמ"א ס"א ולא השמיטו השת"י) ויש שרצו לומר דהיינו שאינו עושה כן בכל ערב שבת (עיין קובץ הליכות עולם גיליון א' עמ' פ"ג). **אכן למעשה** אין להתיר מטעם זה, כי העיקר להלכה בגדר מלאכת עראי הוא, שאינו קובע עצמו למלאכה זו אלא עושה אותה דרך אגב (חוט שני ח"א פ"ו סק"א), או שהיא מלאכה שאין בה עסק גדול וכגון כתיבת איגרת או גיהוץ בגדים שנעשים בזמן מועט (רמ"א שם, אור לציון ח"ב פט"ז ס"ט) ולפ"ז אף בניית הסוכה תאסר. **אך יש לדון להתיר**, מפני שהיא מצוה. ועל פי מה שפסק מרן השו"ע (רנ"א ס"ב) שמותר לעשות מלאכה לצורך מצוה כשאינו נוטל עליה שכר. **עוד יש לדון**, במי שבני ביתו דואגים לצרכי השבת או שהוא מתארח אצל אחרים והם מכינים לו צרכי שבת, שיש מקום להקל לבנות את הסוכה אף אחר זמן מנחה קטנה (עיין ביה"ל שם ד"ה ויש).

ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנזשים את ארון ברית ה' ואל כל ישראל (ל"א, ט)

באיזה תורה מדבר הכתוב

א) כתב בספורנו דמיירי בפרשת המלך היא משנה תורה, כמבואר בסמוך (שם, י"א) תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל. ומה שנמסרה דווקא לבני לוי, כי הם היו מוסרים אותה למלך בזמן הקריאה בהקהל, כמבואר בסוטה (פ"ז מ"ח) דהסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול למלך.
אכן רש"י כתב, שמדובר על כל התורה, שגמרה כולה ונתנה לבני שבטו. וכן יש להוכיח מהמשך הפרשה (פסוק כ"ד ואילך) שהרי הוא אומר, ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת עד תמס. ויצו את הלויים נשאי ארון ברית ה' לאמר. לקוח את ספר התורה הזאת ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' וכו'. משמע דמיירי בתורה האמורה במקרא שלפנינו שנתנה לבני לוי, ושם איתא שסיים לכתוב את כל התורה עד תומה. וכדאיתא במדרש הגדול שם, מכאן אתה למד שספר תורה שלם נתן להם, מבי בראשית עד לעיני כל ישראל, שנאמר עד תמס.

משה כתב י"ג ספרי תורה

ב) והנה איתא כאן במדרש הגדול, מלמד שכתב שלש עשרה תורות, שתים עשרה לשנים עשר שבטים, ואחת לשבטו שללוי שתהא מונחת בארון, שאם ביקש אחד מן השבטים לעקור דבר אחד מן התורה, יהא שבטו שללוי מוציא תורתו ומגיהו מתוכה. וכ"ה בפסיקתא דרב כהנא בשם ר' בניי בשם רב הונא. ונראה לי שמקור דברי חז"ל הוא ממשמעות הכתוב, ויתנה לבני לוי ולזקני ישראל, לבני לוי אחד ולזקני ישראל אחד לכל שבט. וע"ע בפירוש מהרז"ו על המדרש רבה דבסמוך, שכתב מקור נוסף.

מתי נכתבו י"ג ספרים אלו

ג) ובמדרש זה לא נזכר מתי כתב משה את אותם שלש עשרה ספרי תורה. וממשמעות הפרשה שכולה מדברת על יום מותו, נראה שהיה זה סמוך למותו. וכן כתב רבינו הרמב"ם (בהקדמתו למשנה תורה וכן בהקדמתו לפירוש המשנה) שהיה זה סמוך למיתתו. וכששנדקדק עוד במקראות שלפנינו נראה שהיה זה באותו היום, שהרי תחילת הפרשה (ל"א, ב) עוסקת ביום פטירת משה, שאמר, בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, וכמו שפירש"י היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי וביום זה אמות. ואח"כ כתיב ויכתוב משה את התורה הזאת.

וכן מבואר במדרש רבה (פרשה ט' ט"ז) עה"פ הן קרבו ימך למות (ל"א, י"ד) רבנן אמרי, כיון שידע משה שהיה לו למות באותו היום, מה עשה, אמר ר' ינאי כתב שלש עשרה תורות וכו' אמר משה מתוך שאני עסוק בתורה שכולה חיים, היום שוקע והגזרה בטלה. וכ"ה במדרש שוחר טוב (מזמור צ') אמר רבי חלבו, שלש עשרה ספרי תורות כתב משה באותו היום שיצא מן העולם וכו'.

וכן מתבאר מגירסת רבותינו חכמי תימן בגמרא בסוטה (יג, ב) שדרשו עה"פ ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו (ל"ד, א), תניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת [ע"י מדה"ג (ל"א, ב) איך משמע מהפסוק שהיה זה בפסיעה אחת]. וכתב מהר"י הכהן זלה"ה במדרש סגולת ישראל ויש אומרים י"ג מעלות, וביאר דר"ל י"ג תורות שכתב לכל השבטים. [וכ"ה הגירסא בחמדת ימים למהר"ש שבי זלה"ה (ל"א, י"ד), אכן הוא פירש שם שהן סוד י"ג מכילין רחמי שלמדן משה בהשגה אחת, ע"ש]. וזה ודאי היה ביום שמת בו משה, כדסמך ליה (שם, ה) וימת שם משה עבר ה' בארץ מואב.

באיזה יום נפטר משה רבינו

ד) כתב רב שר שלום גאון ממתא מחסיא שתקנו לומר צדקתך במנחת שבת, שהיא צידוק הדין על שמת משה באותה שעה (הביאו אבודרהם, סדר התפילות השבת אות ע"ט. וע"י בעולת יצחק ח"ב סי' רכ"ח שהאריך ליישב איך אומרים צידוק הדין על מת בשבת). וכ"ה בסידור רס"ג ורבים ממנו

קוראים אחרי תפלת מנחה בשבת את שלשת הפסוקים האלה וצדקתך וכו', וזה יפה. מפני שאומרים כי משה רבנו נפטר באותו הזמן, ולכן צו חז"ל שנלמד אבות ע"ש. וודבריו מבוארים יותר בתכלאל כת"י קדמון (נדפס במאמר בית אב שבתחילת פרקי אבות עם מילי דאבות עמ' י'), שכתב לכן נהגו לקרוא פרק זה זכרון לשליח ולתורתו, שהוא לא עבר עד שמסרה לתלמידו.

וכבר הביא מהר"י (ע"ח ח"א דף קמו, ב) שכן הוא בזה"ק פרשת תרומה (דף קנו, א) דשלשה פסוקים שאומרים במנחת שבת הם צידוק הדין על שלשה צדיקים שנפטרו בשבת משה, יוסף ודוד, ע"ש. [ומדאיתא בסוטה (יג, ב) שבת של דיו זוגי היתה, ופרש"י שני זוגות היו, תחילת היום משה וסופו יהושע. אין להוכיח שנפטר בשבת, דשמא רק נתבטלה הנהגתו].
ויעוין למהר"י בדיחי זלה"ה בחן טוב שכתב עה"פ הן קרבו ימך למות (ל"א, י"ד), אפשר דרמזו לו שביום שבת ימות, שכן תמצא 'הן' באי"ק בכ"ר עולה תש"ה (פ"י דאותן ה' עולה ז' מאות), כמנין שבת עם האותיות. וגם אין להם זוג (ע"י שמות רבה ט"ז, ז), כמו השבת שאין לה זוג, ע"ש.

קושית הרא"ש איך ניתן לומר שמרע"ה נפטר בשבת

ה) והרא"ש בפסחים (פ"י ס"י י"ג) תמה, דהלא אמרו במדרש בו ביום כתב י"ג ספרי תורה, ובשבת היאך היה כותב. ועוד הוכיח שם שבשנה ההיא חל ר"ח אדר בשבת וא"כ ז' באדר חל בערב שבת. נמצא דמת מרע"ה בערב שבת, ע"ש. ועוד הקשו תוספות במנחות (ל, א ד"ה מכאן), היאך כתב משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשו חז"ל היום מלאו שנותי, ולדבריו נמצא שכתב מערב שבת 'היום' על העתיד וישם מבואר דקושיא זו היא רק לרבי שמעון שם בסוגיא, אך לרבי יהודה אפשר לומר שכתב משה את העתיד לבוא, ע"ש]. והרבו האחרונים לתרץ קושית הרא"ש (ומכללם בקרבן נתנאל שם אות כ', הרמ"ע מפאנו במאמר חיקור דין פ"יג. בשו"ת חת"ס ח"ו סי' כ"ט) ע"יין בדבריהם כי נעמו.

וקשה מדוע הוצרך הרא"ש להוכיח מהמדרש, והלא ממשמעות הפסוקים יש להוכיח שכתב משה את ספר התורה ביום מותו, שהרי פרשה זו עוסקת ביום מותו ובפרשה זו נאמר ויכתוב משה את ספר התורה. וצ"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה, ושמא כתב קודם יום מותו, ורק במדרש מפורש שכתב ביום מותו. וכן רק ממילת 'היום' הקשו התוספות, כי על זה אי אפשר לומר אין מוקדם ומאוחר.

י"ג הספרים נכתבו מר"ח שבט עד ז' אדר

ו) אכן מצאתי דרשה אחרת במדרש החפץ לרבינו זכריה הרופא זלה"ה (הובא במנחת יהודה למהר"י גזפאן כאן) כתב משה שלש עשרה ספר וכו' מראש חודש שבט ועד ז' אדר. וכ"ה במדרש אור האפילה מלמד שליוותו ההשגחה האלהית וכתב שלשה עשר ספרים בחדש ושבעה ימים, ע"ש. וא"כ י"ל דכתבם עד ז' אדר ולא עד בכלל, כי אין הכרח לומר שכתבם גם בו ביום. ומעתה יעלו על נכון דברי הזוה"ק דמרע"ה נסתלק במנחת שבת קודש, אך סיים לכתוב את דברי התורה יום קודם לכן.

ואף שלא מצינו בחז"ל זמן זה דר"ח שבט, שמא יצא לו זמן זה ממה שכתוב בתחילת ספר דברים (א, ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש, דיבר אל משה אל כל ישראל ככל אשר צוה אותו אליהם, וסמך ליה (שם, ה) בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. וכמבואר בהקדמת פירוש המשניות להרמב"ם, כי לסוף ארבעים שנה בר"ח שבט הקהילם משה ואמר לה, הנה קרב יום מותי, ועל כן כל מי ששמע ממני הלכה על פה ושכחה יבוא ונברר אותה לו וכו', וכיון שבאותה העת עסק להנחיל התורה לישראל עמד כתב לכל שבט ספר תורה.

אך יותר מסתבר לומר שהיה לפניו מדרש חז"ל, ואינו לפנינו, כשאר ארע להרבה מדברי חז"ל שנאבדו מאיתנו ונשתמרו בכתבי רבותינו חכמי תימן נע"ג. דאם לא כן לא היה חולק מעצמו על המבואר בחז"ל שבו ביום כתבם. ואם כן הם מדרשים חלוקים.

מדרכי רבותינו - מוהר"ר יוסף ב"ר סאלם מחפור זלה"ה

רבינו שימש בתימן כאב"ד מסייב הסמוכה לצנעא. היה ידוע בשקדנותו יומם ולילה על אף עסקו במלאכה מעט לפרנסתו כרבים מחכמי תימן, ומכח שקידתו זכה לשליטה ללא מיצרים בתוה"ק, בלשונות הרמב"ם והפוסקים. עלה לאה"ק עם בני קהילתו והתגורר בשערייה, באותם ימים רוחות זרות שררו ברחובות השכונה ורבים חללים נפלו בהן רח"ל, אך רבינו כארי התגבר והצליח להחדיר בבניו תורה ויראת שמים, ואת כולם שלח ללמוד בשיבות הקדושות, ואכן זכו כולם לגדול לגדולי תורה ויראה, מה שהיה לפלא מופלא בימים ההם. נפטר בעת הנעיילה בעודו שופך צקון לחשו לפני קונו. זיע"א.